

Når arkæologien rækker ud

Af Mette Lykkegård-Maes

Birgit Pilgaard Raaby smider noget af overtøjet. Arbejdet er fysisk krævende, men smilet er stort og humøret højt. "Det er fantastisk!" udbryder den pensionerede folkeskolelærer, der aldrig har oplevet noget lignende. Hun har i to timer siddet foroverbøjet i sit tildelte område på en kvadratmeter. Imens har mænd og kvinder iført huer, varme jakker og arbejdsbukser engageret set til. De er arkæologer. En har sågar den Indiana Jones-karakteristiske hat på, dog uden pisk og lederjakke. Det er uge 42, og Museum Skanderborgs årlige borgerudgravning er gået i gang - denne gang med Munkekroen i centrum. Artiklen er skrevet af arkæologistuderende, Mette Lykkegård-Maes, der til dagligt læser forhistorisk arkæologi ved Aarhus Universitet. Artiklen er blevet til på baggrund af en interesse for formidling, borgerinddragelse og sociologi. Ideen til mini-studiet er specielt udviklet til Museum Skanderborg efter ideer opstået i forbindelse med en workshop arrangeret af UNESCO og EU og med inspiration af borgerinddragelse i andre lande, hvor borgerudgravninger i højere grad er udpræget. Under borgerudgravningen indsamlede Mette spørgeskemaer og gennemførte interviews med deltagere og gæster ved udgravningen og formidlingscontaineren.

Når borgerne graver

Birgit Pilgaard Raaby er bare én person ud af en gruppe på ti, der sidder på knæ i et hul. Her er mænd som kvinder. Unge som gamle. Nogle af dem er ikke mere end ni år. Når de ikke sidder fordybt med en graveske i hånden og blikket vendt mod jorden, så trasker de frem og tilbage mellem hullet og solden. En simpel anordning, der mest af alt minder om en stor si. Her vendes spande med jord fra hullet over, mens deltagere, frivillige og arkæologer spændte nærstuderer jorden for at se, om nogle vigtige genstande er blevet overset. Det er ikke usædvanligt at finde en flere hundrede år gammel mønt eller små porcelænsstykker. Selvom vejret er køligt og skyerne faretruende grå, er spændingen til at tage og føle på, hver gang noget popper frem af jorden. Et rigtigt oktobervejr, men uden de flotte farver på træerne.

Miljøet er urbant her midt på Skanderborgs hovedgade, og der er kun de få træer, kommunen har plantet langs gaden. Hullet, de sidder i, giver deltagerne læ for vinden. Men de er også beskyttet af fortovet, der er over

< Centralt placeret i Skanderborg midtby er borgerudgravningen i gang. Og mens arkæologerne står klar med råd og vejledning, graver borgere i alle aldre de sidste rester af Munkekroen frem.

Jord fra Munkekroen soldes og studeres nøje af deltagerne, arkæologerne og de frivillige sådan, at ingen fund overses.

en meter over deres hoveder. Flere hundrede års historie har i bogstavelig forstand hobet sig op og ændret byens gadeniveau. Det er i sig selv ikke noget særligt. Men det er de folk, der graver. De er almindelige borgere, som Birgit, og hullet, de er i, var engang en kro. I Danmark graves fortiden ellers af arkæologer. Nu er det borgerne, der graver de allersidste gemte rester af Munkekroen frem for offentligheden.

Rør historien og den rører dig!

Hundrede deltagere har nemlig meldt sig til at gå i arkæologernes fodspor, når graveskeen for en uge bliver givet videre til borgerne. Princippet bag borgerudgravningen er ganske simpelt: her er det deltagerne, der står for at få gravet et arkæologisk område ud - ikke arkæologerne. En lidt usædvanlig procedure, kan man vel sagtens sige, og det er heller ikke noget, deltagerne har oplevet andre steder før. Men spørger man dem, så så de gerne meget mere af den slags inddragelse fra museernes side. Ifølge Birgit er det nemlig et museums rolle at formidle for både voksne og børn. "Vores historie er ufattelig vigtig – ikke mindst for vores børn. Og for børn gør det bare noget at lade dem røre og få fingrene i det. Du forstår bedre, hvem du er, når du ved, hvor du kommer fra," understreger Birgit.

Fællesskabsarkæologi

Når man inddrager borgere og andre i museers arkæologiske virke, taler man om *outreach* og *public archaeology* (også kendt som *community archaeology*). En borgerudgravning hører lige præcis under denne kategori, selvom begrebet *public archaeology* endnu ikke synes at være blevet oversat på dansk. Men enhver engelsk-dansk ordbog vil kunne fortælle, at det omhandler noget offentligt, folkeligt og fællesskabeligt, der hænger sammen med samfundet og dets borgere. Man vil derfor kunne kalde det borgerarkæologi, samfundsarkæologi eller fællesskabsarkæologi.

Kært barn har mange navne. Og selv i udlandet har arkæologerne da også svært ved at definere noget, man ellers har forsøgt at sætte ord på siden 1970'erne. Det var det årti, hvor man begyndte at gøre arkæologiske udgravninger tilgængelige for borgerne (Lea et Thomas 2014; Thomas 2014, s. 23). De fleste arkæologer er dog enige om, at *public archaeology* handler om borgerinddragelse (Lea et Thomas 2014). Lige præcis den slags inddragelse, som deltagerne ved borgerudgravningen kunne opleve.

I denne artikel vil begrebet fællesskabsarkæologi dog blive brugt, da man vil kunne opleve, at arkæologi ikke kun er med til at bevare og formidle vores fælles kulturarv, men også at "*Archaeology can serve to create social memories and provide a context for the formation of relationships*". Oversat: *Arkæologi kan være med til at skabe social hukommelse/fælles minder og være fundamentet for nye venskaber* (Dalglish 2013, s. 5).

I dag er *public archaeology* nogle steder så integreret en del af arkæologien, at man kan tage en uddannelse i det, og virksomheder kan leve af den slags projekter (Thomas 2014, s. 23).

I Danmark er fællesskabsarkæologi stadig forholdsvis ukendt, hvilket også kom til udtryk i den undersøgelse, der blev lavet i forbindelse med udgravningen. Her kendte ingen, udover arkæologistuderende, til begrebet. Men spørger man forskere, deltagerne og ansatte ved Museum Skanderborg, så kan fællesskabsarkæologi nu noget ganske særligt. Et studie af udenlandske borgerudgravninger har for eksempel vist, at borgerne får en mulighed for at møde hinanden på tværs af alder og baggrund, at folk opnår kulturhistorisk viden, får et større socialt netværk, en stærkere fællesskabsfølelse og en højere selvtillid (Johnson et Simpson 2013, s. 58).

Undersøgelse af en borgerudgravning

At deltagerne ikke kendte til borgerudgravninger eller fællesskabsarkæologi er nærmest at forvente. Borgerudgravninger er sjældne i Danmark. Så sjældne, at det kan virke helt skørt at lave en kvantitativ undersøgelse af noget, der tilnærmelsesvis ikke kan tælles. Dette skyldes, at der p.t. kun foregår én borgerudgravning om året på Museum Skanderborg, hvor det er borgerne, der graver i et arkæologisk felt.

Rundt omkring i landet findes der ellers netværk af frivillige, der graver sammen med museer. Men her er det ofte med det forbehold, at man skal være medlem af en forening.

Borgerudgravninger i Skanderborg skiller sig ud ved, at hvem som helst kan deltage, så længe man er mindst ni år gammel (Museum Skanderborg). Men det er lige præcis denne sjældenhed, der i den grad gør det interessant at vurdere, hvad det er en borgerudgravning kan. Ikke mindst for borgerne. Det er især relevant, hvis man skal overveje at bruge flere ressourcer på at lave den slags.

Derfor blev der ved årets borgerudgravning lavet både kvantitative- og kvalitative undersøgelser, hvor borgernes oplevelse af arrangementet var i fokus.

Det, der tæller og det, der kan tælles

Som en del af den kvantitative undersøgelse blev et spørgeskema med 22-24 spørgsmål delt ud til de folk, der havde deltaget direkte i borgerudgravningen - altså folk, der havde booket sig ind på et hold og som selv været med til at svinge graveskeen.

Spørgeskemaet var på dansk, da man forventede, at det hovedsageligt ville være danskere og børn, der ville deltage. Skemaerne blev uddelt fra tirsdag til torsdag i uge 42.

20 personer kunne deltage per dag. Nogle deltagere var "gengangere", andre kunne ikke dansk, og børn under 18 år skulle enten have lov af deres forældre/bedsteforældre, eller de kunne udfylde spørgeskemaet sammen. Man ville derfor maksimalt kunne opnå omkring 50 besvarelser.

I alt blev 15 besvarelser udfyldt af 18 personer. Trods den lille mængde af besvarelser får man alligevel et indblik i deltageres tanker og oplevelser omkring borgerudgravningen. Det ville dog have været ideelt, at undersøgelsen varede over flere dage, og at deltagerne, inden tilmelding, vil være blevet gjort opmærksomme på undersøgelsen, sådan at flere ville have haft tid og mulighed for at deltage.

Ud over spørgeskemaundersøgelsen blev der lavet interviews og observationer, da det *"ikke (er) alt, der tæller (som) kan tælles – og ikke alt, der kan tælles, tæller"* (Albert Einstein).

Nogle ting kan være svære at sætte i et skema - heriblandt folks oplevelser. Følelser er ekstremt subjektive og skal ofte have lov til at tale for sig selv. Derfor gik en del af undersøgelsen ud på at lade folk komme til orde. Fire deltagere, fire ansatte og to forbipasserende stillede op til et interview. Her var der fokus på deres rolle i udgravningen, oplevelse og tanker omkring denne slags tiltag.

Resultater

Undersøgelsen viste, at udgravningen ganske rigtigt nåede ud til både børn og voksne. Alle aldersgrupper over ni år var repræsenteret fra 9-80 år. Selv yngre børn ytrede et ønske om at deltage, mens forbipasserende bedsteforældre måtte forklare deres nysgerrige børnebørn, at man blot måtte vente et par år til.

Undersøgelsen viste også, at det ikke kun var forældre eller bedsteforældre, der havde fået ideen til at komme på udgravningen, men også børnene. Nogle havde meldt sig til på forhånd, som eksempelvis Henning Buchave fra Beder. Han har været med på Museum Skanderborgs borgerudgravning de to foregående år med børnebørnene Marius og Laurits. Når de bliver spurgt, hvordan de gerne vil bruge efterårsferien, får Henning samme svar hver gang. ”Det samme som sidste år.”

Andre deltagere stødt til i løbet af ugen efter at have set udgravningen på afstand. De folk, der deltog, var hovedsageligt fra Skanderborg kommune, men enkelte uden for kommunen deltog også. 67 procent af deltagerne går på museum 2-5 gange om året, så museumsverden er ikke ukendt for dem.

Overordnet set var deltagerne meget tilfredse med udgravningen, der scorede 9,8 ud af 10, mens det største minus ved udgravningen var, at folk ønskede mere tid i feltet. Et stort plus var dog, at der var godt med professionelt personale, der kunne give råd og komme med vejledning. Det gav en trykthed, men også en unik mulighed for at tale med arkæologerne.

Nysgerrighed, minder og en lille smule mod

Det var dog ikke kun deltagere, der bliver draget af udgravningen. Nysgerrigheden var generelt stor. Folk kom forbi i en lind strøm, stoppede op og kiggede ned gennem hegnet til udgravningen. Andre trak ind i containeren, hvor de delte ud af deres minder, fortæller Mette Nymann Kvist, historiker ved Museum Skanderborg.

I Munkekroens tilfælde kan det være minder om en græsk middag, et bryllup eller en kop kaffe. Mette Nymann Kvist forklarer også at stedet er nøje udvalgt. ”Det skal give mening – både for os som museum, men også for borgerne”.

Nogle af deltagerne har dog ingen erindring om stedet. De er nemlig født efter, at kroen stoppede med at lave mad for ti år siden. Alligevel fylder kroen noget i deres bevidsthed, for bygningen har haft stor betydning for livet i Skanderborg gennem de sidste 200 år. De fleste af deltagerne svarede da også, at de kendte til Munkekroen før udgravningen. Alligevel gik de derfra med et større indblik og mere viden.

Mette Nymann Kvist oplevede også, at ”folk bliver mere modige og tør

engagere sig på en anden måde. Der opstår en form for fællesskab.” Birgit Pilgaard Raaby var med til at bekræfte dette. Hun oplevede, at folk blev draget mod hinanden, når et fund poppede op af jorden. Som hun sagde, kunne man i udgravningen ikke undgå at komme hinanden ved.

Nærvær og spænding

Det er altså ikke kun deltagerne, der kan få noget ud af en borgerudgravning. Forbipasserende kan også have glæde af, at et museum rykker uden for dets fire vægge.

Et eksempel herpå er Allan og Charlotte Hansen fra Fyn. De har tidligere på året besøgt Pompeji i Italien, men i uge 42 vovede de sig ind i en gullig - nærmest orange container på en kølig oktoberdag. For Allan og Charlotte var deres ophold i Skanderborg helt tilfældigt. Et stop på vejen, der også blev deres første møde med det orange pop-up museum og en borgerudgravning. Og ifølge dem kan Pompeji gå hjem. En borgerudgravning og et lille pop-up museum kan nemlig noget andet - selv for dem, der ikke deltager direkte. Det kan gøre historien nærværende. Spørger man deltagerne var det dog specielt spændingen, der vægtede højt. Her svarede en anonym deltager, at “det har været spændende, det at prøve selv at grave, det at få fingrene i det - til forskel fra at se fund på museer” (anonymt spørgeskema).

Museum Skanderborgs mobile pop-up museum, der flittigt bliver besøgt under borgerudgravningen.

Bag montrer og glas

Trods undersøgelsens begrænsede omfang giver den altså alligevel et billede af, hvad en borgerudgravning kan. Men undersøgelsen viser i høj grad også, hvorfor det er, at folk gerne vil den slags.

For folk er borgerudgravningen essensen af et museums rolle. Det er formidling. Og det er formidling, dér hvor borgerne er. Det er historiens nærvær. Forventningen og spændingens glæde, der skaber et fælles minde og et fælles øjeblik om noget, der ellers er forsvundet, men som på en eller anden måde stadig lever iblandt os. Det når ud til os, trods alder og baggrund.

Og på grund af museets arkæologer er det her, der er plads til samvær, sjov, diskussioner og nysgerrighed. Det er her, folk bliver modige, men samtidigt viser deres respekt for det, der før har været. Ikke mindst kan børn og voksne få en føling med det, der ellers ofte gemmes bag montrer og glas. De fleste af os kender nemlig arkæologien og kulturarven som et færdigt bearbejdet og behandlet materiale, der fint udstilles til skue for hele verden - eller i det mindste dem, der vover sig ind i museets ofte dunkelt belyste rum.

Referencer:

Johnson, Melanie & Simpson, Bidy 2013. Public Engagement at Prestongrange: Reflections on a Community Project. I Chris Dalglish (red.) *Archaeology, the Public and the Recent Past*. Woodbridge: The Boydell Press, s. 55-63.

Dalglish, Chris 2013. Archaeologists, Power and the Recent Past. I Chris Dalglish (red.) *Archaeology, the Public and the Recent Past*. Woodbridge: The Boydell Press, s. 1-10.

Lea, Joanna & Thomas, Suzie 2014. Introduction. I Suzie Thomas & Joanne Lea (red.) *Public Participation in Archaeology*. Woodbridge: The Boydell Press, s. 1-7.

Thomas, Suzie 2014. Making Archaeological Heritage Accessible in Great Britain: Enter Community Archaeology. I Suzie Thomas & Joanne Lea (red.) *Public Participation in Archaeology*. Woodbridge: The Boydell Press, s. 23-33.